

OKM:n katsaus: Ukrainan ja Venäjän tilanteen vaikutusten huomioiminen koulutuksessa ja tutkimuksessa

Suomen vastaanottojärjestelmässä oli 8.8. rekisteröityjä asiakkaita noin 37 600, joista ukrainalaisten osuus oli 36 600. Vajaa puolet saapuneista on alaikäisiä. Maahan saapuvien pakolaisten määrä kasvaa edelleen, mutta päivittäin saapuvien määrä on tasaantunut. Tiedossa ei ole kuinka moni maahan saapuneista ja tilapäisen suojelun saavista haluaa jäädä Suomeen pysyvästi. Tilanteen ennakoimattomuus on suuri haaste opetuksen ja koulutuksen järjestäjille ja kunnille.

Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Opetushallitus sekä aluehallintovirastot ovat yhteistyössä ohjeistaneet kuntia sekä muita kasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä palveluiden järjestämisessä tilapäisen suojelun piiriin kuuluville sekä muutoin Ukrainasta paenneille henkilöille. Ohjeistuksia päivitetään aktiivisesti ja tilannetta seurataan. Opetushallitus toteuttaa säännöllistä tiedonkeruuta kuntien tilanteesta Ukrainasta saapuvien varhaiskasvatus- ja koulutuspalveluiden järjestämisessä.

Monet Ukrainasta tulleista pakolaisista joutuvat syksyllä etsimään töitä kausitöiden loputtua ja on mahdollista, että tämä näkyy hakeutumisena myös koulutukseen. Erityisesti pienissä kunnissa maataloustöissä työskenteillä asuntojen puute saattaa vaikuttaa siihen, että hakeutuminen suuriin kaupunkeihin lisääntyy.

Varhaiskasvatus, perusopetus ja vapaa sivistystyö

Ukrainasta paenneita varhaiskasvatus- ja perusopetusikäisiä lapsia on saapunut Suomessa useisiin kuntiin. Suurten kaupunkien lisäksi lapsia on saapunut myös useisiin maaseutukuntiin. Kunnat ovat pystyneet vastaamaan erinomaisen hyvin syntyneeseen palvelutarpeeseen. Perusopetuslaki mahdollistaa tehokkaat ja vaikuttavat toimet esi- ja perusopetuksen järjestämiseksi.

Opetushallitus toteuttaa säännöllistä tiedonkeruuta kuntien tilanteesta Ukrainasta saapuvien varhaiskasvatus- ja koulutuspalveluiden järjestämisessä. Opetushallituksen selvityksistä saatujen tietojen perusteella on voitu arvioida, että tilapäisen suojelun piirissä olevista ukrainalaisista alaikäisistä 6-16-vuotiaista lähes 70 % on perusopetuksen ja perusopetuksen valmistavan opetuksen piirissä. Perusopetuksen tavoitavuutta on saatu nostettua merkittävästi. Ukrainaista saapuneiden kiinnostukseen osallistua suomalaisen koulutusjärjestelmän mukaiseen koulutukseen vaikuttaa se, että Ukraina järjestää edelleen säännöllistä verkko- ja etäopetusta maasta paenneille lapsille.

Migrin tilastojen 21.8.2022 mukaan tilapäistä suojelua on hakenut 1192 0—2-vuotiaista lasta ja 2340 3—6-vuotiaista lasta. Opetushallituksen 25.8.2022 tilannetiedon mukaan varhaiskasvatuksessa oli Ukrainasta saapuneita lapsia 473. Kuntien edellytyksiä tarjota varhaiskasvatusta pyritään vahvistamaan. Hallituksen kevään kehysriihessä tehdyn päätöksen mukaisesti kunnille turvataan Ukrainasta tulevien lasten varhaiskasvatuksen järjestämisestä koituvia kustannuksia vuonna 2023. OKM rahoituslain muutos tilapäistä tai kansainvälistä suojelua tarvitsevien taikka ilman oleskeluoikeutta olevien (paperittomien) lasten varhaiskasvatuksen avustukseksi annetaan eduskunnan käsittelyyn budjettilakien aikataulussa 19.9.2022. Määrärahaa tähän on varattu 60 miljoonaa euroa. Vuoden 2022 osalta varhaiskasvatuksen kustannuksia korvataan loppuvuodesta valtionavustuksella.

Maahanmuuton lisämenoihin varataan opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla kehyskaudelle rahoitusta muun muassa perusopetukseen valmistavaan opetukseen siten, että vuodelle 2023 määrärahaa lisätään 120 miljoonaa euroa ja 48 miljoonaa euroa vuodelle 2024. Lisäksi kasvatetaan suomi tai ruotsi toisena kielenä sekä oman äidinkielen opetukseen tarkoitettua avustusmäärärahaa 2,5 miljoonalla eurolla vuosittain.

Ukrainasta tulleet tilapäistä suojelua saaneet voivat opiskella suomen/ruotsin kieltä vapaan sivistystyön maksuttomassa kotoutumissuunnitelmaan hyväksytyssä koulutuksessa, mikäli heille laaditaan kotoutumissuunnitelma, johon koulutus hyväksytään. Kotoutumislain (1386/2010) 10 §:n mukaan työ- ja elinkeinotoimisto tai kunta voi käynnistää alkukartoituksen sitä pyytäneelle muulle maahanmuuttajalle ja laatia hänelle lain 11 §:ssä tarkoitetun kotoutumissuunnitelman, jos tämän arvioidaan sitä tarvitsevan. Tämä kirjaus koskee myös tilapäistä suojelua saavia.

Oppilaitoskentältä saatujen tietojen mukaan maksuttomaan kielikoulutukseen pääsy vaihtelee tilapäistä suojelua saavilla riippuen siitä missä puolella maata he asuvat. Osassa kuntia ja TE-toimistoja tilapäistä suojelua saaville laaditaan kotoutumissuunnitelmia joko kunnan tai TE-toimiston toimesta. Valitettavasti osassa kunnista ja TE-toimistoista on tulkittu, että maksuttomaan kielikoulutukseen pääsy ei ole riittävä tarve kotoutumissuunnitelmalle eikä suunnitelmia tästä syystä ole laadittu. Tämä harkintamahdollisuus asettaa tilapäistä suojelua saavia eriarvoiseen asemaan riippuen siitä mihin osaan maata ovat asettuneet. Opetus- ja kulttuuriministeriö on osaltaan pyytänyt TEM:iä tarkastamaan TE-keskuksille annettavaa ohjeistusta.

Opetushallitus kerää tiedonkeruussaan 20.9.22 tiedot tilapäistä suojelua saavien osallistumisesta maksuttomaan kielikoulutukseen vapaassa sivistystyössä. Valtion toisessa lisätalousarviossa 2022 on myönnetty 1,5 milj. euroa lisärahoitusta kotoutumissuunnitelmaan hyväksytyyn koulutukseen tilapäistä suojelua saaville ja vuodelle 2023 määrärahaa lisätään 5,0 miljoonalla eurolla.

Lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus

Suomen vastaanottojärjestelmän piirissä on noin 5595 Ukrainasta sotaa paennutta tilapäistä suojelua saavaa varhaiskasvatuksessa, opetuksessa tai koulutuksessa olevaa henkilöä. Opetushallituksen 25.8.2022 tietojen mukaan tilapäisen suojelun piirissä olevia 16-18- vuotiaita on tällä hetkellä 1732 ja näistä henkilöistä noin 523 osallistuu toisen asteen koulutukseen joko TUVA-koulutuksessa, lukiokoulutuksessa tai ammatillisessa koulutuksessa. Lukiokoulutus on noin 49 henkilöä, IB-tutkintoa suorittaa 18 henkilöä, Tutkintoon valmentavassa koulutuksessa on 183 henkilöä ja ammatillisessa koulutuksessa 273 henkilöä. Koulutuksen ulkopuolella olevien osuus on noin 70%, minkä johdosta Opetus- ja kulttuuriministeriö tulee tehostamaan toimia koulutuksen ulkopuolella olevien henkilöiden saamiseksi koulutukseen.

Kun maahantulija on saanut oleskeluluvan tilapäisen suojelun perusteella, hän voi opiskella Suomessa ilman rajoituksia. Ammatilliseen koulutukseen ja lukiokoulutukseen on vapaa hakeutumisoikeus, ja tilapäistä suojelua saavat henkilöt voivat hakea niihin samoin edellytyksin kuin Suomen kansalaiset. Jos tilapäistä suojelua saava henkilö hakeutuu ammatilliseen koulutukseen, hän voi suorittaa opintoja myös koulutussopimukseen tai oppisopimukseen perustuvana koulutuksena, jos sen edellytykset muutoin täyttyvät. Ammatillista koulutusta voi järjestää työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä koulutussopimukseen perustuvana koulutuksena tai oppisopimuskoulutuksena. Koulutussopimukseen perustuvassa koulutuksessa opiskelija hankkii osaamista työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä,

mutta ei ole työsuhteessa. Oppisopimuskoulutus puolestaan perustuu 15 vuotta täyttäneen opiskelijan ja työnantajan väliseen kirjalliseen määräaikaiseen työ sopimukseen.

Ammatillista koulutusta nuorille ja aikuisille voidaan järjestää suomen ja ruotsin kielen lisäksi monikielisesti, jolloin suomen ja/tai ruotsin kieltä vieraana kielenä opetetaan osana ammattiopintoja. Koulutuksen järjestäjä voi tarjota alkuvaiheen opintoja esim. ukrainan, venäjän tai englannin kielillä, mikäli tarjolla on näitä kieliä hallitsevia opettajia tai ohjaajia. Tutkinto suoritetaan lopulta suomen tai ruotsin kielellä. Eräät ammatillisen koulutuksen järjestäjät tarjoavat myös kokonaan englanninkielistä koulutusta.

Poikkeuksena vapaasta hakeutumisoikeudesta on maahanmuuttajille ja vieraskielisille järjestettävä lukio-opintoihin valmistava koulutus (LUVA), jonka opiskelijaksi ottamisen edellytyksistä on säädetty erikseen. LUVA-koulutus yhdistyy elokuussa uuteen tutkintokoulutukseen valmentavaan koulutukseen (TUVa), jossa opiskelijaksi ottamisesta ei ole vastaavia erityisedellytyksiä.

Tilapäistä suojelua saavilla opiskelijoilla on oikeus opiskeluhuoltoon samalla tavalla kuin muillakin esimerkiksi ammatillisessa koulutuksessa tai lukiossa opiskelevilla. Opiskeluhuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhuoltona. Lisäksi opiskelijoilla on oikeus yksilölliseen opiskeluhuoltoon. Opiskeluhuoltoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän päättämä opiskeluhuolto sekä opiskeluhuollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut.

Sodan vaikutukset opiskelijoiden toimeentuloon

Ulkomaisten kansalaisilla on oikeus suomalaiseen opintotukeen, jos he asuvat maassa vakinaisesti ja maassa oleskelun syy on muu kuin opiskelu. Tilapäiseen suojeluun perustuva oleskelulupa on luonteeltaan tilapäinen, joten heille ei voida maksaa opintotukea tai koulumatkatukea. Tilapäistä suojelua hakeneiden maahantulijoiden välttämätön toimeentulo turvataan vastaanottorahalla, jos he ovat tuen tarpeessa.

Suomalaisissa oppilaitoksissa opiskelee Venäjän kansalaisia, joiden toimeentuloon pakotteet ovat voineet vaikuttaa. Tällaisessa tilanteessa opiskelijalla voi olla oikeus viimesijaiseen toimeentulotukeen, mikäli heidän edellytyksensä selviytyä päivittäisistä menoista eivät toteudu. Tarkempia tietoja oikeudesta viimesijaiseen toimeentulotukeen saa Kelalta.

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen rahoitus

Koulutukseen hakevien määriä ei voida ennakoida, mutta joka tapauksessa puhutaan tuhansista ihmisistä. Tilapäistä suojelua saavien ammatilliseen ja lukiokoulutukseen otettujen henkilöiden koulutus rahoitetaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän mukaisesti. Rahoitus myönnetään koulutuksen järjestäjälle, joka päättää tarkemmin sen käytöstä koulutuksen järjestämiseen.

Mikäli tilapäisen suojelun saavat henkilöt saavat kotikuntaoikeuden, tulevat heistä alle 18-vuotiaat oppivelvollisuuden piiriin. Tämä ei vaikuta heidän oikeuteensa hakeutua vapaasti haluamansa koulutukseen. Oppivelvolliset kuuluvat myös maksuttoman toisen asteen koulutuksen piiriin.

Korkeakoulutus ja tutkimus

Suomi on monien muiden eurooppalaisten valtioiden tapaan jäädyttänyt instituutioiden välisen korkeakoulu- ja tiedeyhteistyön Venäjän ja Valko-Venäjän kanssa. Useat maat ovat ilmoittaneet merkittävistä tukipaketeista, joilla tuetaan ukrainalaisia opiskelijoita ja tutkijoita. Myös Suomi tukee Suomeen Ukrainasta pakenevia opiskelijoita ja tutkijoita kansallisen tason ratkaisulla korkeakoulujen omien toimenpiteiden lisäksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö on yhdessä korkeakoulujen ja Opetushallituksen kanssa valmistellut koordinoituja toimenpiteitä. Ukrainalaisille korkeakouluopiskelijoille ja muille opiskelusta kiinnostuneille tarjotaan opiskelumahdollisuuksia sekä neuvonta- ja ohjauspalveluja.

Tällä hetkellä (12.8.) korkeakoulujen opintorekistereiden mukaan suomalaisissa korkeakouluissa opiskelee 750 ukrainalaista, joiden ensimmäinen kirjoille tulo on tapahtunut 22.2. jälkeen. Heistä valtaosa (465) opiskelee avoimessa korkeakoulutuksessa.

Opiskelupaikan on vuonna 2022 ottanut vastaan runsaat 900 Venäjän kansalaista. Määrä on samalla tasolla kuin aikaisempina vuosina.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on jatkuvassa dialogissa korkeakoulujen kanssa Ukrainan ja Venäjän tilanteesta ja sen vaikutuksista korkeakoulutukseen ja tutkimukseen.

Edenneitä toimenpiteitä

Valintakokeet ukrainalaisiin korkeakouluihin

Ukrainalaisiin korkeakouluihin järjestettiin elokuussa valintakoemahdollisuus Suomessa. Metropolia Ammattikorkeakoulu järjesti yhteistyössä Ukrainan viranomaisten kanssa online-kokeen, johon osallistui 69 ukrainalaista hakijaa.

Opiskelu Suomessa

Ukrainalaisille kohdennetuista korkeakouluopiskelu- ja tutkimusmahdollisuuksista viestitään yhteisen sivuston kautta <https://www.studyinfinland.fi/ukraine>. Opetushallitus ylläpitää sivustoa. Sivusto on englanninkielinen, mutta se sisältää myös ukrainankielisen yleisinfon ja kuvauksen suomalaisesta korkeakoulujärjestelmästä.

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut tarjoavat ukrainalaisille, joilla on jo opinto-oikeus korkeakouluun kotimaassaan, erillisiä opinto-oikeuksia suomalaisiin korkeakouluihin humanitäärisellä syyllä. Opinto-oikeus ei sisällä tutkinnonsuoritusoikeutta, eikä varsinaista opiskelijastatusta. Opinto-oikeuksien laajuus ja kesto voivat vaihdella. Erillisopinnot ovat kriteerit täyttävälle opiskelijalle maksuttomia.

Korkeakoulut tarjoavat henkilöille, joilla ei ole opinto-oikeutta ukrainalaisessa korkeakouluissa mahdollisuuden maksuttomiin korkeakouluopintoihin avoimen korkeakoulutuksen kautta.

Avoimen korkeakoulutuksen ja erillisopinnot kautta kohdennettu tarjonta on tarkoitettu Suomessa oleskeleville tilapäistä suojelua saaville.

Ukrainassa opiskelleet Suomen kansalaiset voivat hakeutua tutkinto-opiskelijaksi yhteishaun kautta. Opintoihin voi hakeutua kevään yhteishaussa. Opinnot alkavat syksyllä. Korkeakoulut järjestävät vieraskielisen koulutuksen hakuja syksyllä 2022 keväällä 2023 alkavaan koulutukseen, joihin maahan tulleet ukrainalaiset voivat hakea.

Opetus- ja kulttuuriministeriö avasi toukokuussa Ukrainan kriisin johdosta erityisavustushaun korkeakouluille tutkinnon osista koostuvan koulutuksen tarjonnan lisäämiseen ja kehittämiseen Suomessa oleskeleville tilapäistä suojelua saaville <https://migri.fi/tilapainen-suojelu#tilapaista> lisätalousarvioehdolla. Hakuaika päättyi 17.6.2022. Hakemuksia tuli kolminkertainen määrä käytettävissä olevaan 5,5 M€:n avustussummana nähden. Rahoitusta myönnettiin yhteensä 21 hankkeelle englanninkielisen tutkinnon osista koostuvaan koulutuksen lisäämiseen ja kehittämiseen, tutkintoon johtavan toiminnallisen kaksikielisen koulutustarjonnan kehittämiseen ja lisäämiseen sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa, sekä ammattikorkeakoululain mukaisen maahanmuuttajien valmentavan koulutuksen tarjonnan kehittämiseen ja lisäämiseen.

Tarkoituksena on, että kehitettävä ja laajennettava tarjonta on jatkossa hyödynnettävissä pysyvämmiin osana vieraskielisen koulutuksen tarjontaa sekä maahanmuuttajien valmentavaa koulutusta, tukien samalla

hallituksen tavoitetta kansainvälisten korkeakouluopiskelijoiden lisäämisestä sekä osaajapulaan vastaamisesta.

Maahanmuuton vastuukorkeakoulut (SIMHE-toiminta) auttavat muun muassa korkeakoulutukseen ohjautumisen, tutkinnon suorittamisen ja työllistymisen kysymyksissä. Nykytarve edellyttää uudenlaisia toimintamalleja sekä lisärahoitusta.

Korkeakoulujen valtionrahoituksessa on kohdennettu harkinnanvaraisena rahoituksena SIMHE-korkeakouluille erityisesti ukrainalaisille pakolaisille tarjottavista tehostetuista korkeakoulujen tuki- ja neuvontapalveluista sektorikohtaisesti miljoona euroa per sektori. Rahoituspäätökset tehdään syyskuun aikana.

Lukuvuosimaksut

Unifi ja Arene ovat linjanneet, että korkeakoulut tekevät lukuvuosimaksuista vapauttamisen osalta päätökset korkeakoulukohtaisesti. Korkeakoulu voi omalla päätöksellään kohdistaa humanitaarisista syistä stipendejä esimerkiksi tilapäistä suojelua saaville, ja tämä stipendi voidaan kuitata lukuvuosimaksua vastaan, jolloin maksua ei tarvitse suorittaa. Yliopisto- ja ammattikorkeakoululakien lukukausimaksuja koskevaan sääntelyyn ei ole mahdollista tehdä nopealla aikataululla muutosta. Yliopistolain 10 § ja ammattikorkeakoululain 13a § -pykälä on ehdotettu muutettaviksi siten, että tilapäiseen suojeluun perustuva oleskelulupa olisi peruste lukukausimaksuista vapauttamiseen.

Tutkijat

Korkeakoulut ja tutkimuslaitokset ovat avanneet ukrainalaisille tutkijoille lukuisia määräaikaista tutkijantehtäviä ja muita tutkimukseen liittyviä tehtäviä. Näkymää avaa muun muassa sivusto www.scienceforukraine.eu, joka kokoaa ukrainalaisille opiskelijoille ja tutkijoille tarjolla olevia paikkoja Suomessa ja muissa maissa.

Horisontti Eurooppa-ohjelma ja Suomen kansalliset tutkimusrahoituksen instrumentit tarjoavat mahdollisuuksia, joiden hyödyntämiseen korkeakoulut ja virastot kannustavat ja jakavat tietoa.

Suomen Akatemian myönsi heinäkuussa yhteensä 500 000 euroa suomalaisille tutkimusryhmille, jotka olivat hakeneet liikkuvuusrahoitusta tutkijoiden kutsumiseksi Ukrainasta Suomeen. Kyseisellä rahoituksella Suomeen saapuu Ukrainasta yhdeksän tutkijaa. Suurin osa tutkimusorganisaatioista haki vierailuun kahden vuoden rahoitusta. Opetus- ja kulttuuriministeriön Akatemialle osoittama määräraha liittyy vuoden 2022 toiseen lisätalousarvioon.

Muuta

Kouluilla ja oppilaitoksilla on tärkeä rooli nuorten turvallisuuden tunteen palauttamisessa. Opetushallituksen sivuilta löytyy eri kouluasteille suunnattua tukimateriaalia Venäjän hyökkäyksen ja Ukrainan tilanteen käsittelyyn.

- [Ukrainan kriisin käsittely lasten ja nuorten kanssa kasvatuksessa ja koulutuksessa | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)
- [OPH Opetustoimi, kansainväliset ohjelmat ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan](#)
- <https://okm.fi/-/suomi-jaadyttaa-korkeakoulu-ja-tutkimusyhteistyon-venajan-kanssa-suomessa-olevia-ukrainalaisopiskelijoita-tuetaan>
- <https://www.studyinfinland.fi/ukraine>

